

H&M:

OBEĆANE DOSTOJANSTVENE ZARADE, SIROTINJSKE NADNICE REALNOST

REZULTATI ISTRAŽIVANJA O ZARADAMA KOD STRATEŠKIH DOBAVLJAČA KOMPANIJE H&M

REZIME

H&M grupa spada u najveće svetske prodajne lance sa 4 801¹ prodavnicom širom sveta.

U novembru 2013. godine, H&M je najavio da bi svi „H&M strateški dobavljači trebalo da imaju obezbeđenu strukturu za isplatu dostojanstvene zarade do 2018 godine. Do tada, to će obuhvatati oko 850 000 tekstilnih radnica i radnika.“² U to vreme, ove radnice i radnici su proizveli 60% proizvoda kompanije H&M, u pogonima „strateških i prioriternih dobavljača“ koje H&M rangira kao zlatne ili platinaste.³

Kako se krajnji rok približavao, krenuli smo da proverimo koliko zarađuju radnice i radnici u šest ovakvih H&M dobavljačkih pogona i koliko je to udaljeno od dostojanstvene zarade.⁴

Između marta i juna 2018. godine istraživači su razgovarali sa 62 radnice i radnika u Bugarskoj, Turskoj, Indiji i Kambodži. Ovaj dokument ističe njihove ključne nalaze. Dostupna je i duža verzija, sa više detalja o svakoj zemlji i dodatnim informacijama.⁵

#TurnAroundHM

#LivingWageNow

turnaroundhm.org

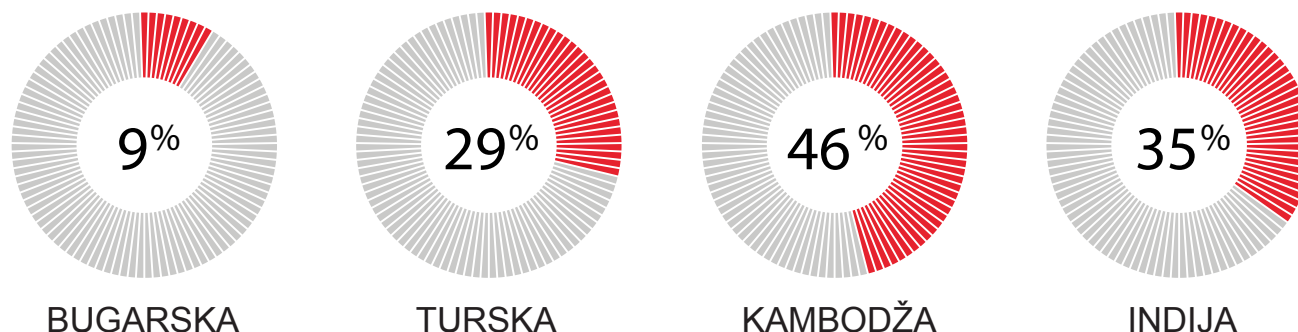
SIROTINJSKE NADNICE ZAJEDNO SA KRŠENJEM RADNOG ZAKONODAVSTVA I LJUDSKIH PRAVA

- Nijedan anketirani radnik/radnica ne zarađuje ni blizu dostojanstvene zarade
- Porodice velikog broja anketiranih radnika i radnica žive ispod granice siromaštva
- Prekovremeni sati često prelaze zakonski maksimum
- Rad nedeljom je uobičajen među anketiranim radnicima/radnicama
- Prekovremeni rad navodno nije uvek plaćen u skladu sa zakonom
- Teško da ijedan radnik/radnica zna kako im se obračunava plata
- Padanje u nesvest na radnom mestu je zajedničko u više istraživanih fabrika
- Radnici i radnice u svim istraživanim fabrikama se plaše organizovanja u nezavisne sindikate

NIJEDAN ANKETIRANI RADNIK/RADNICA NE ZARAĐUJE NI BLIZU DOSTOJANSTVENE ZARADE

Anketirani radnici u Turskoj i Indiji zarađuju oko trećine od procenjenog iznosa dostojanstvene zarade. U Kambodži, ispitanici zarađuju gotovo polovinu dostojanstvene zarade. U Bugarskoj, anketirani radnici su plaćeni **manje od 10% od dostojanstvene zarade** za regularno radno vreme.

UDEO RADNIČKE PLATE U DOSTOJANSTVENOJ ZARADI

Postojeći prag siromaštva vlada i Evropske Unije znatno je viši od zakonske minimalne zarade i stvarnih naknada koje primaju radnici u Bugarskoj i Turskoj. U Bugarskoj, intervjuisani H&M radnici zarađuju **manje od dve trećine od iznosa koji Evropska Unija smatra pragom siromaštva** uprkos tome što rade 80 sati nedeljno.

RADNICI U BUGARSKOJ ZARAĐUJU **MANJE OD DVE TREĆINE** IZNOSA KOJI EVROPSKA UNIJA SMATRA PRAGOM SIROMAŠTVA

■ Neto zarada, regularni radni sati

■ Neto zarada, sa prekovremenim radom i dodacima

■ EU-SILC prag siromaštva

Fabrika "Koush moda", fotografija Georgi Šarov

U Bugarskoj niko od ispitanika ne zarađuje zakonsku minimalnu zaradu za standardno nedeljno radno vreme, dok nijednom radniku nije na odgovarajući način isplaćen prekovremeni rad.

Delu ispitanika u Indiji i Turskoj iznos minimalne zaradae biva isplaćen jedino ako rade prekovremeno i ispune kvote. To ne predstavlja samo kršenje zakonske regulative po kojoj minimalna zarada mora biti ostvarena za regularno radno vreme, već se to po definiciji ILO smatra prislinim radom.

Neki sagovornici u Indiji ne zarađuju zakonski garantovanu minimalnu zaradu čak i uključujući prekovremeni rad.

“ PLATE SU TOLIKO MALE DA MORAMO DA RADIMO PREKOVREMENO SAMO DA BI POKRILI NAJOSNOVNJE POTREBE. ”

(Radnica iz Indije)

Radnici su prisiljeni da rade prekomerno radno vreme za bazično preživljavanje. Broj prekovremenih radnih sati u tri od šest istraživanih fabrika najčešće premašuje zakonom dozvoljen maksimum. Rad nedeljom je česta pojava u svim istraživanim zemljama. Prekovremeni rad u „zlatnom dobavljaču“ kompanije H&M u Bugarskoj dostigao je neverovatan nivo u toku perioda istraživanja.

“ MI NE MOŽEMO SEBI PRIUŠTITI GLEDANJE FILMA U BIOSKOPU. O ODLASKU NA ODMOR NE RAZMIŠLJAMO. RETKO VIĐAM SVOJU DECU. MOJ MUŽ SE ŽALI KAD SE VRATIM KUĆI, KONSTANTNO SAM UMORNA I ISCRPLJENA. ”

(Radnica iz Bugarske)

Dok se radnici u svim fabrikama plaše organizovanja u nezavisne sindikate, sindikalno delovanje se aktivno guši u dve od šest istraživanih fabrika. Istraživači u sve četiri zemlje su naglasili da su kršenja slobode sindikalnog udruživanja redovna, što značajno doprinosi održavanju niskih plata.

Većina ispitanika ne zna na koji način im se obračunava plata.

U sve četiri zemlje nepravilnosti se događaju sa „disciplinskim“ odbcicima od plate i isplatom prekovremenog rada. Sirotinjske nadnice, konstantan pritisak, dodatni kućni rad i poslovi brige i nege u domaćinstvu koji najčešće obavljaju žene, loš kvalitet vazduha i visoke temperature na radnom mestu rezultiraju time da je padanje u nesvest normalna pojava u fabrikama u Bugarskoj, Kambodži i Indiji.

U Kambodži, naše istraživanje nije pokazalo poboljšanja po brojnim pitanjima koja su istraživana i objavljena u izveštaju iz 2016. godine „Kada je „najbolje“ daleko od dobrog. Kršenje radničkih prava u četiri najbolja od najboljih dobavljača kompanije H&M.“⁶ Dok su nepravilnosti vezane za prekovremeni rad, plaćanje prekovremenog rada i „disciplinske“ odbitke od plate ostale iste, produžena upotreba ugovora na određeno i zdravstveno stanje radnika su se izgleda pogoršali.

“ JA SAM JEDINI ČLAN PORODICE KOJI ZARAĐUJE. MORAM DA SE BRINEM O OBRAZOVANJU SVOJE DECE. TEŠKO RADIM DA BIH MOGLA DA IM OBEZBEDIM BOLJU BUDUĆNOST, DA NE BI MORALI DA RADE U PROIVODNJI ODEĆE KAO JA. ”

(Radnica iz Indije)

LESTVICA ZARADA BUGARSKA ⁷

BGN192 EUR98 USD117	Prosečna neto zarada intervjuisanih radnika/ca za regularno radno vreme (bez prekovremenog, prosek ukupnih neto zarada) ⁸
BGN400 EUR204 USD244	Zakonska minimalna neto zarada u toku perioda istraživanja (Mart-Maj 2018) ⁹
BGN507 EUR259 USD309	Prosečna neto zarada intervjuisanih radnika/ca uključujući prekovremeni rad i dodatke
BGN528 EUR269 USD318	Linija siromaštva: 60% prosečne neto zarade u zemlji za 2017. godinu ¹⁰
BGN737 EUR375 USD429	Linija siromaštva za porodicu 2017: EU-SILC prag rizika siromaštva ¹¹
BGN800 EUR407 USD465	Minimalna zarada prema zahtevu sindikata: konfederacija KNSB / CITUB 2017 ¹²
BGN1,000 EUR511 USD597	Minimalna zarada prema zahtevu sindikata: konfederacija Podkrepa 2017 ¹³
BGN2,180 EUR1,112 USD1,330	Minimalna zarada za dostojanstven život prema proceni intervjuisanih radnika ¹⁴
BGN2,340 EUR1,192 USD1,471	Minimalna zarada za dostojanstven život prema proračunu sindikata: konfederacija KNSB / CITUB, April 2018. ¹⁵

“ UDEŠ U FABRIKU U OSAM UJUTRU, AL NIKAD NE ZNAŠ KAD ĆEŠ MOĆI DA IZAĐEŠ. NEKAD IDEMO KUĆI U ČETIRI UJUTRU NAREDNOG DANA ”

(Radnica iz Bugarske)

LESTVICA ZARADA TURSKA ¹⁶

TRY1,603 EUR334 USD414	Zakonska minimalna neto zarada u toku perioda istraživanja (Mart-Maj 2018)
TRY1,750 EUR365 USD452	Prosečna neto zarada intervjuisanih radnika/ca za regularno radno vreme (bez prekovremenog, prema ugovorima)
TRY1,957 EUR408 USD505	Prosečna neto zarada intervjuisanih radnika/ca uključujući prekovremeni rad i dodatke
TRY1,893 EUR416 USD491	Minimalna zarada prema zahtevu sindikata: konfederacija Türk-İş ¹⁷
TRY3,391 EUR721 USD893	Linija siromaštva: 60% prosečne neto zarade u zemlji, februar 2017. godine ¹⁸
TRY5,250 EUR1,333 USD1,496	“Prag siromaštva” za porodicu Jun 2017. godine ¹⁹
TRY5,331 EUR1,133 USD1,403	Minimalna zarada za dostojanstven život prema proračunu sindikata: konfederacija: Türk-İş, februar 2018. godine ²⁰
TRY6,130 EUR1,182 USD1,414	Minimalna zarada za dostojanstven život prema proceni intervjuisanih radnika ²¹

LESTVICA ZARADA KAMBODŽA ²²

KHR 683,482 EUR 146 USD 170	Zakonska minimalna neto zarada u toku perioda istraživanja (jun 2018. godine) Samo radnici u industriji odevnih predmeta i obuće imaju zakonski zagaranovanu minimalnu zaradu) ²³
KHR 998,319 EUR 171 USD 207	Minimalna zarada prema zahtevu Konfederacije radnika Kambodže, 1. maj 2018. godine ²⁴
KHR 896,568 EUR 190 USD 223	Prosečna bruto/neto zarada intervjuisanih radnika/ca bez prekovremenog rada
KHR 1,149,860 EUR 244 USD 286	Prosečna bruto zarada intervjuisanih radnika/ca sa prekovremenim radom
KHR 1,939,606 EUR 410 USD 477	Dostojanstvena zarada prema Asia Floor Wage metodologiji, 2017. godina ²⁵

LESTVICA ZARADA INDIJA ²⁶

INR 7,5317,339 EUR 94/91 USD 116/113	Zakonska minimalna neto zarada u toku perioda istraživanja (Mart-Maj 2018.)
INR 7,776 EUR 97 USD 120	Prosečna neto zarada intervjuisanih radnika/ca bez prekovremenog rada
INR 9,245 EUR 115 USD 142	Prosečna bruto zarada intervjuisanih radnika/ca sa prekovremenim radom
INR 18,000 EUR 224 USD 277	Minimalna zarada prema zahtevu CITU i AITUC ²⁷
INR 22,000 EUR 297 USD 340	Asia Floor Wage for 2017 ²⁸

KAKO H&M SPROVODI SVOJU “PUTOKAZ” STRATEGIJU ZA OHRABRIVANJE VLADA DA IZJEDNAČE MINIMALNU ZARADU SA DOSTOJANSTVENOM ZARADOM?

Jedna od četiri strategije koje je H&M predstavio u svom „Putokazu ka plati za dostojanstven život“ je i ohrabrivanje vlada da minimalnu platu postave u ravan plate za dostojanstven život. Tekuća borba oko minimalne plate u Bangladešu može poslužiti kao primer učinka kompanije H&M na ovom polju.

Uprkos ponavljanim apelima da H&M javno podrži minimalnu zaradu koju zahtevaju radnici i sindikati kompanija H&M je ostala nema po tom pitanju. Sa druge strane, vlasnici fabrika u Bangladešu pokušavaju da izdejstvuju minimalnu zaradu koja, zapravo, ne bi predstavljala nikakvo povećanje.

I dok je H&M upleten u multilateralne inicijative koje sa vladama pregovaraju oko dostojanstvene zarade, minimalne zarade u svim istraživanim zemljama su daleko ispod procena o dostojanstvenoj plati. Za to vreme ovaj prodavac odeće profitira od državnih subvencija i drugih vrsta podrške. Neki od primera uključuju subvencionisani transport do i od fabrika, zakonsku dozvolu za korišćenja rada učenika koji su plaćenih manje od minimalne zarade, smanjenje poreza i naklonjenu legislativu.

“ DA BISMO UŠTEDELI, KUPUJEMO ODEĆU U SECOND HAND PRODAVNICAMA - NEKAD UPRAVO H&M ODEĆU. ”

(Radnica iz Bugarske)

“ ŽIVIM SA ROĐACIMA DOK MOJA PORODICA ŽIVI U MESTU GDE SAM ROĐEN. NE MOŽEMO DA PRIUŠTIMO DA OVDE ŽIVIMO ZAJEDNO. ”

(Radnik iz Indije)

“ MOJA DECA NE MOGU DA IDU NA DOGAĐAJE KOJE ORGANIZUJE ŠKOLA ZBOG FINANSIJSKE SITUACIJE. PONEKAD IH DRUGOVI U ŠKOLI ISMEVAJU ZATO ŠTO SMOSIROMAŠNI. ”

(Radnica iz Turske)

“ ČESTO UZIMAM POZAJMICE OD POSLODAVCA PA VRAĆAM SLEDEĆEG MESECA. NAJSTARIJU ĆERKU NE MOGU DA UPIŠEM U ŠKOLU JER NEMAMO DOVOLJNO NOVCA. ZAISTA SAM ZABRINUT/A ZA BUDUĆNOST SVOJE DECE JER MI JE PLATA VEOMA NISKA. ”

(Radnik iz Indije)

“ ČAK I AKO ODBIJEMO DA RADIMO PREKOVREMENO, NE MOŽEMO DA ODEMO KUĆI JER MENADŽMENT ODREĐUJE KADA POLAZE AUTOBUSI. ”

(Radnica iz Bugarske)

“ VEĆINU VREMENA RADIM. ILI U FABRICI ILI KUĆI. NEMA VREMENA ZA ODMOR. ”

(Radnica iz Indije)

“ KOLEGINICA JE OTPUŠTENA NAKON ŠTO SE ONESVESTILA. ”

(A worker in Bulgaria)

ZA DOSTOJANSTVENU ZARADU

1

HRANA

2

STANOVANJE

3

ZDRAVSTVO

4

OBRAZOVANJE

5

ODEVANJE

6

TRANSPORT

7

ŠTEDNJA

ZAVRŠNE NAPOMENE

¹ <https://about.hm.com/en/about-us/markets-and-expansion/store-count-per-brand.html>

² H&M (2013): H&M-ov putokaz ka plati za dostojanstven život

³ H&M Group, Lista dobavljača: <http://sustainability.hm.com/en/sustainability/downloads-resources/resources/supplier-list.html> - last accessed 1/8/2018

⁴ Dostojanstvena zarada prema CCC-u: <https://cleanclothes.org/livingwage>

⁵ <https://turnaroundhm.org/wage-research-september-2018>

⁶ Džoe Peterson, CENTRAL, Kambodža i Karin Lefler, Future In Our Hands, Norveška: <https://cleanclothes.org/resources/national-cccs/when-best-is-far-from-good-enough-violations-of-workers2019-rights-at-four-of-h-m-best-in-class-suppliers-in-cambodia>

⁷ Sve EUR i USD konverzije Prema Oandi za 15. maj 2018 (vreme istraživanja) ako nije drugačije naglašeno

⁸ $507 / (176 + 4 \text{ sedmice} \times (5 \times 4 \times 1,5 + 24 \times 1,75 \text{ prekovremeni})) = 1,09 \text{ BGN po satu !!!}$
 $1,09 \times 176 = 192 \text{ BGN neto mesečna plata za regularne radne sate}$

⁹ Bruto minimalna zarada iznosi 510 BGN.

¹⁰ = 60% od 880 BGN (decembar 2017.) NSI. 2018. Prosečne neto plate i zarade zaposlenih na ugovor. Dostupno na:

<http://www.nsi.bg/bg/content/3928/%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE-%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%BE>

Pristupljeno 15. aprila 2018. – EUR i USD konverzija prema Oanda-i od 15. decembra 2017.

¹¹ U riziku od siromaštva, dve odrasle osobe i dvoje dece mlađe od 14 godina, 2017 (EU o prihodima i uslovima života (EU-SILC) – izvor: Republic of Bulgaria, National statistical institute NSI: Poverty and Social Inclusion Indicators – National Level, <http://www.nsi.bg/en/content/8294/poverty-and-social-inclusion-indicators-national-level>, Pristupljeno 24. juna 2018; kalkulacija: $8.848 \text{ BGN} / 12 = 737 \text{ BGN} / \text{mesečno}$; $4524 \text{ EUR} / 12 = 377 \text{ EUR}$ – Konverzija u EUR i USD Oanda 1. Jul 2017.

¹² OffNews. 2017. CITUB Ask for a Minimum Wage of 800 BGN. Available at: <https://offnews.bg/obshtestvo/knsb-poiska-800-leva-minimalna-zaplata-654390.html>. Pristupljeno 15. aprila 2018.

Prema navodima CITUB-a s obzirom da u Bugarskoj postoji godisnji rast BDP-a od 4.5-5 %, to bi trebalo da podrazumeva i prosečan rast mesečne plate za 120-150 BGN, kao i godisnji rast minimalne zarade od 50-60 BGN

¹³ Prema konfederaciji sindikata Podkrepa, ako je produktivnost dva puta manja od proseka EU dok su plate manje pet puta, to znači da su plate u Bugarskoj dva i po puta niže. Sledi, prema Podkrepi, da bi realna minimalna zarada trebalo da bude najmanje 1000 BGN ili više do kraja mandata aktuelne vlade, odnosno do 2021. godine. News.bg. 2017. KT Podkrepa Ask for a Minimum Wage of 1000 BGN. Dostupno na: <https://news.bg/finance/1000-leva-minimalna-rabotna-zaplata-iskat-ot-kt-podkrepa.html>. Pristupljeno 15. aprila 2018.

¹⁴ Prema anketiranim radnicima ili podacima sa Numbea gde su procene radnika bile nerealan male ili gde nisu mogli da daju procenu troškova: https://www.numbeo.com/cost-of-living/country_result.jsp?country=Bulgaria; Pristupljeno 14. maja 2018.

¹⁵ Proračun KNSB/CITUB uključuje troškove hrane, stanovanja, komunalnih usluga (struja, grejanje, voda), zdravstvo, obrazovanje, transport i odmor, a ne uključuje odevanje, kulturu, komunikacije i štednju. Izvor: <http://www.knsb-bg.org/index.php/%D0%B2%D1%81%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/522-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D1%89%D0%B0%D0%BD%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B0/4778-2340>

¹⁶ Sve EUR i USD konverzije prema Oandi za 15. mart 2018. (period istraživanja) ako nije drugačije naznačeno

¹⁷ Sindikat Türk-İş za 2018. godinu <https://bit.ly/2Kb2FGU>, Decembar 2017 – Konverzije u EUR i USD: Oanda 15. decembar 2017.

¹⁸ Februar, 2018 Ministarstvo ekonomije Turske (<https://bit.ly/2K8ZYG3>) - Oanda 15. feb. 2018.

¹⁹ Za četvoročlano domaćinstvo, Turkey Kamu-Sen Research and Development Center <https://bit.ly/2MjCzhM>. - Oanda 15. jun 2017-

²⁰ Za četvoročlano domaćinstvo, konfederacija sindikata Türk-İş: <https://bit.ly/2Mn8M7Q> / <http://www.turkis.org.tr/default.asp> - Oanda 15. feb 2018.

²¹ Prema anketiranim radnicima ili podacima sa Numbea gde su procene radnika bile nerealan male ili gde nisu mogli da daju procenu troškova: https://www.numbeo.com/cost-of-living/country_result.jsp?country=Bulgaria; Pristupljeno 14. maja 2018.

²² Sve EUR i USD konverzije prema Oandi za 15. jun 2018. (period istraživanja) ako nije drugačije naznačeno

²³ Zakonske promene iz 2018. godine prenose obavezne dopriose Nacionalnom socijalnom osiguranju u potpunosti na poslodavca (neto=bruto)

²⁴ Onda 1. maj 2018.

²⁵ Onda 1. jul 2017.

²⁶ Sve EUR i USD konverzije prema Oandi za 15. mart 2018. (period istraživanja) ako nije drugačije naglašeno

²⁷ Rs. 18,000 mesečno prihvaćeno je od Vlade Indije kao nova minimalna plata the za zaposlene u Cevtralnoj Vladi

²⁸ Onda 1. jul 2017.

²⁹ Vidi <https://turnaroundhm.org/2018-07-10/>

³⁰ Vidi <https://cleanclothes.org/news/2018/08/28/brands-support-for-a-living-wage-for-garment-workers-in-bangladesh>

³¹ <https://actonlivingwages.com/>

Ovaj izveštaj je nastao u okviru "Turn Around, H&M!" kampanje koordinisane od strane Clean Clothes Campaign a koja aktivno podržana od strane International Labor Rights Forum-a i wemove.eu.

turnaroundhm.org

#TurnAroundHM #LivingWageNow

Autor: Dr. Bettina Muziolek (Entwicklungspolitisches Netzwerk Sachsen / Clean Clothes Campaign)

Istraživači: Madlen Nikolova, Georgi Medarov (Bugarska); Varduhi Baljan, Tajfur Onat (CCC Turska); Society for Labour and Development (Indija); Len Leng (Kambodža)

Fotografije: Georgi Šarov

Dizajn i prelom: Devi Adamo

Urednica: Neva Najtigel

Korektura: Helen Gimber

Prevod: Bojana Tamindžija i Stefan Aleksić

Kontakt za kampanju: info@turnaroundhm.org

Kontakt za istraživanje: bettina.musiolek@einwelt-sachsen.de

SEPTEMBAR 2018